

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΘΑΣ

Ἡ ἐκ Παρισίων τηλεγραφικὴ εἶδησις τῆς 13ης παρελθόντος Μαΐου, ὅτι ἀπέθανεν ὁ Σάθας, ἦτο ἀληθῶς ἀλγίστη, διότι εἶναι δεινοτάτη ἀπώλεια διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Ὁ σοφὸς οὗτος Γαλαξειδιώτης ἀπὸ τὰ ξενικὰ ἀρχειοφυλακεῖα ἰδίως, ἀπὸ βιβλιοθήκας, ἀπὸ ὅπου δῆποτε ἠδύνατο, ἐξέθαψε θησαυροὺς ἐγγράφων καὶ μνημείων ἱστορικῶν καὶ γλωσσικῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν μέσων αἰώνων

μας καὶ προσέφερεν πολύτιμον ὕλην εἰς τοὺς μελετῶντας τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους καὶ ἐκείνους τῆς Ἑνετοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας. Ἐδειξε νέας πηγὰς, καὶ νέους δρόμους. Τοιοῦτοτρόπως οἱ μελετῶντες τὴν σκοτεινὴν ἱστορίαν τοῦ μεσαιῶνος καὶ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας τοῦ ἔθνους, πρέπει νὰ διαφυλάττωσι πρὸς αὐτὸν μνήμην εὐγνώμονα, ἀφοῦ πρὸς αὐτὸν κυρίως πρέπει νὰ καταφύγουν.

Ἄμα ρίψη τις ἀπλοῦν βλέμμα εἰς τὰς

πολλὰς ἐκδόσεις του, εἰς τὰ πολυμαθῆ προλεγόμενα, παρατηρεῖ ὅτι δικαίως οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ξένοι ἐρευνῆται ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὸ ἐπίθετον **ἀκάματος, γαλλέντερος**.

Διὰ τῶν ἐρευνῶν του ἀπέρριψε σφαλῆρας δοξασίας περὶ τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν ἀποπειρωμένων νὰ ἐξαπτικίζουν τὴν γλῶσσαν.

Δὲν ἦτο ἀπλοῦς συλλέκτης, ἀλλὰ καὶ κριτικός. Βεβαίως εἰς τὰς κρίσεις του δὲν εἶναι ἀλάνθαστος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μειώνει τὴν μεγάλην, μεγίστην ἀξίαν του οὐδὲ τὸν σεβασμὸν, τὸν ὁποῖον πρέπει πάντες νὰ ἔχωμεν πρὸς τὴν μνήμην αὐτοῦ, μνήμην ποῦ θὰ διατηρηθῆται, ἀφοῦ εἰργάσθη ὡς μέγας γίγας, φωτίζων τὸ παρελθὸν ὡς Ἕλληνας ἐρευνητῆς διὰ νὰ καταδαφίσῃ τὰς σαθρὰς βάσεις, ποῦ ξένοι ἰδίως ἱστορικοί, ἐπ' αὐτῶν εἰργάζοντο πρὸς βλάβην τῆς ἑλληνικῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἐθνικῆς δράσεως.

Χάριν τῶν μελετῶν του ἔζησεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἰδίως εἰς Βενετίαν καὶ Παρισίους.

Πολύτιμα εἶναι τὰ **Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας** μετὰ γαλλικῶν προλεγόμενων, ποῦ εἰς 8 μεγάλους τόμους ἐξέδωκεν εἰς Παρισίους, καὶ πολὺ ὀφέλιμος ἡ **Μεσσαεωνικὴ Βιβλιοθήκη**, ποῦ ἐξέδωκεν εἰς Βενετίαν, Ἀθήνας καὶ Παρισίους εἰς 7 τόμους.

Ἄλλα αὐτοῦ ἔργα εἶναι: Νεοελληνικὴ φιλολογία—Νεοελληνικῆς φιλολογίας παράρτημα, περιέχον τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης—Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα—Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς—Ἱστορικαὶ διατριβαὶ—Κρητικὸν θέατρον—Βιογραφικὸν σχεδιάσμα περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β'.—Χρονικὰ ἀνέκδοτα Γαλαξειδίου, περιέχοντα τὴν ἱστορίαν Ἀμφίσσης, Γαλαξειδίου, Λοιδωρικίου καὶ τῶν περιχώρων—καὶ ἄλλα μικρότερα ἔργα εἰς φυλλάδια ἐκδοθέντα, καὶ

πλήθος σκορπισθέντα εἰς ἡμερολόγια, περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδας, τῶν ὁποίων τὸ τίτλον ἂν δημοσιεύσωμεν θάγεμίσουν στήλας τῆς «**Ἑπτανησιακῆς Ἐπιθεωρήσεως**».

Ἡ ἐργασία τοῦ Σάθα, φυσικά, ἐφώτισε καὶ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἑπτανησιακῆς ἱστορίας, διὰ τῶν ἐγγράφων ἰδία, τὰ ὁποῖα ἀντέγραψεν εἰς τὰ Ἑνετικά ἀρχεῖα καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ **Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας**.

Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ὁ Λομβάρδος παρώτρυνεν αὐτὸν εἰς τὸ ἔργον του καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν του ἡ κυβέρνησις χρηματικῶς τὸν συνέδραμεν ἐπὶ τινὰ χρόνον. Ἐσχάτως, δυστυχῶς, ὑπέφερε καὶ αἱ κυβερνήσεις μας, δὲν προσεπάθουν νὰ ἀνακουφίσουν τὰ δεινὰ του. Κατ' αὐτὰς ὁμοῦς ἐνοήσασα ἡ πολιτεία τὴν ἀστοργίαν τῆς πρὸς τὸν ἐθνικὸν συγγραφεύ, ἀπεφάσισε νὰ τῷ χορηγήσῃ σύνταξιν. Ἀλλά, δυστυχῶς, ἀποθνήσκει ἐβδομηκοντούτης περιπῶν, χωρὶς νὰ λάβῃ τὴν εἰχαρίστησιν νὰ ζήσῃ χαρούμενος τὴν χρηματικὴν ἀνακούφισιν τῆς πατρίδος, ποῦ τόσον ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς εἰργάσθη.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἡ κυβέρνησις θὰ φροντίσῃ νὰ περισυλλέξῃ τὰ χειρόγραφα αὐτοῦ διὰ νὰ δημοσιευθῶσιν.

Σπ. Δε Βεάξης

